

LO GAY SABER.

PERIÒDICH LITERARI QUINZENAL

FET PER ESCRIPTORS CATALANS, MALLORQUINS Y VALENCIANS

Administració y Redacció, Giriti, nom. 1, pis 2.¹

Surt lo 1 y 15 de cada mes.—Preu: Barcelona 2 rs. cada mes, fora 2 y 1/2 y a l'estranger 3 rs.—Se suscriu en totes las llibrerías.

Un nombre sol 1 rl.—Los no suscrits no tindran folletí.—Los reclama á 1 rl. la ratlla pels no suscriptors y 1/2 rl. los suscriptors.

SUMARI.

Breu notícia dels Jochs Florals de 1580, de C. Vidal.—Mal de dol, de J. Lluís Fons y Galland.—Los dos ferrers, de A. Carola.—A n' Ausias March, de Geroni Roselló.—Calendau, poema de F. Mistral, traducció.—Tu, de Jacinto Labaila.—Pasatemps.—Correspondencia.—Novas.

BREU NOTICIA DELS JOCHS FLORALS

CELEBRATS EN LO MONESTIR DE JESUALUM DE LA CIUTAT DE BARCELONA, LO DIA 5 D' ABRIL, TERCERA PASQUA DE RESURRECCIÓ DEL ANY 1580.

ETA ja un segle que lo polítich Ferran d' Aragó s' havia unit en matrimoni ab la virtuosa Isabel de Castella y que en la comptal Barcelona no residia ab la frecuencia qu' avans lo monarca aragonès. Sols havian assentat en ella, mes com de passada, los qui ab los brassos oberts devian rebre al descubridor d' un nou mon: la Sacra Catòlica Reyat Majestat d' un Carlos I, que pera portar á cap llurs intents no vacilá en destruir los privilejis de la noblesa y las llibertats dels pobles, y en rodejarse de tudeschs, cobdiciosos de las riquesas d' Espanya, contra quals determinacions s' alsaren las Comunitats, en Castella, y en Valencia y Mallorca las Germanias, y per últim lo segon Felip, lo Rey aquell que si ab las armas savia conquerir regnes pera la sua corona, ab actes com lo comés contra 'ls aragonesos guardadors d' Antonio Perez, lograva allunyar las simpatias dels qui ja no 'l miravan ab la confiansa que deu inspirar lo qui tèn sa mà lo regiment de una gran monarquia.

Ab tot lo qual be 's pot compendre que los vents no eran pera lo casal d' Aragó y menys encara pera las cosas de la Catalana terra, tant salutivols y afelagadors com en los temps aquells-benehits sian-en que los Jaumes, los Peres y los Anfos passejavan per los mars de Llevant los pendons de las rojas barras, y fins donavan qu' entendre al alt y poderós senyor, lo rey de Fransa, al emperador de la Alemanyia y ab una paraula á tots aquells que delit tenian pera escometre, ó mal

concell pera no fer cas de son poder. Las lleys en gran part mudadas s' eran; los privilegis s' anavan abolint; los furs estavan ferits de mort; los vells usos, de cada jorn mes se perdian, y fins las costums y fins lo llenguatge, aquell llenguatge enérgich que ressonat havia en quantas platjas y arenas mulla ab sas blavencas onas lo mar Mediterrá, anava admetent certas frases, certs girs, certas combinacions y paraulas que s' introduian per medi del idioma oficial, que per aquell temps havia adquirit gran predicament, per tant que 'l cultivavan plomas tan triadas com las dels autors del *Quijote*, *La estrella de Sevilla*, *La perfecta casada* y tants y tants altres com acreditaren de riquissim lo Parnás castellá.

Arribats donchs á semblant punt, quan per lo que durant los regnats dels primers soberans tudeschs, se podia deduhir lo que esdevindria en los temps del debil Felip III, del descuidat Felip IV, y del inepte Carlos II, y fins presumir que no hi hauria qui 's pogués presentar á Felip V, dientli com un jorn á Pere terç, «nostres armas son nostres privilegis: tornáunoslos donchs», es d' admirar que existissen catalans de cor pera defensar fins al cap demunt la preminencia de la llenga catalana. Perqué be 's compren que en lo temps del últim monarca del qui havem parlat, volguessen morir, avans que viurer essent catalans en los noms mes no en los drets, los qui veent que de res serviria ensenyar las llansas sens punta y sens pedras los pistolets á qui ni espasas volia deixarlos, donaren la vida ab lo derrer tret que pera la defensa de Catalunya gastavan; mes no que volguessen incorrer en enuig del monarca y sos privats los que res ne reportavan de cultivar una llengua mirada ab desdeny y ridicol despreci, per antiechs vanitosos y aduladors palacians.

Si: ab tot y compendre que estava ferida de mort la llengua catalana y tal volta per tant que mal ferida 's trobava, procuravan sostenir-la aquells que de cor l' aymavan, desitjant que si morir devia, morís ab la dignitat, ab lo brill, ab l' esplendor que demanava la que com de potencia á potencia s' havia entès ab tots los sobirans, y fins havia estat escoltada ab reverent atenció, per lo mateix Pare Sant de Roma. Vileta, Mn. Calsa, discrets Doctors, homes de ciencias y reputats lletrats, (1) no contents ab sostenir lo bon nom que alcansat havian ab

(1) Pocas son las noticias que tenim dels Jutges que presidiren estos Jochs Florals, puig del Dr. Mir no havem trobat mes que de lo dels mateixos se despren, os á saber: que havia obtingut diferents premis y escrits diversos libells, y de Vileta y Calça que

sos escrits com humanistas y filòsops, continuavan la tradició dels Jochs Florals, d' aquells per demes profitosos certàmens poètics que instaurats en lo temps del Rey 'N Joan després de haver passat terribles viscissituds, se celebren actualment ab picaments de mans, en la històrica sala del *Concell*, mercès al amor que pera las cosas de la terra se va despertant en molts cors.

Dos cosas ocupan poderosament la atenció al examinar lo libell dels Jochs Florals celebrats en lo Monestir de Jerusalem de Barcelona, lo diumenje de Pascua de Resurrecció de l' any 1580. Es la primera la forma ó diguemho aixís, lo ceremonial que s' observava, per cert no molt diferent del que s' usa ara com ara; y l' altra lo senyalar-se premis á las millors composicions que en llatí, catalá y castellá s' podian presentar. De modo y manera que si ademés de lo indicat s' aprecian com dehuen la forma intrínseca y extrínseca de la convocatòria; l' assumpto donat pera que de tema servis á las composicions; lo judici d' ellas emés per lo tribunal dels mantenedors que eran tres, (los adalt anomenats) y no set com al present; la sentència adjudicant los premis; lo nombre y reputació dels qui trobaren en quiscuna de las tres llengües en que podian presentarse treballs; y finalment lo llenguatge y l' ornat de flors y figuras retòriques y fins las sutilesas teològicas y arguments escolàstics que en totas ó casi totas se troban ab abundó, 's podrá formar concepte per demés exacte, no sols de lo que eran en aquell temps los jochs florals, si que també del estat de la llengua catalana y de las tendències y direcció de la literatura.

Estudi es aquest á mon entendre, ademés de curiós, important y útil, y per estas rahons penso que no será perdut lo temps que passi en Madrid copiant lo «Libell de l' immortalitat de l' ànima nostra», (que aixís se titula lo quadern dels Jochs Florals á que 'm referesch) (1) ni lo que gaste donant al públich la present notícia.

Comensá donchs la festa ab la següent composició poética, que ve á esser poch més ó menos lo que 'm diem avuy *discurs del President*. Lo gust dominant en ella, baix lo punt de vista literari, no es de lo més triat que digam; pero no déu olvidarse que per aquells temps era lo dominant en la literatura académica á tal punt, que ab prou feinas si 's podia escapar del contagi la popular, com clarament ho demostran en Castella varias obras dramáticas y molts romances y en Catalunya algunas de las pocas pessas que nos restan de dita época. En cambi si 's posa esment en lo fondo del titolat CANT DE CALLIOPE, podrán notarse frequents conceptes, ó mes ben dit: se veurá que tot ell no es altra cosa que una continuada alusió á aquells segles en que Catalunya vivia una vida propia, sens necessitat de ningú, ans tenint de sobras pera donarne á molts altres. Be que aixó de tenirne fins pera donarne, també ho fa al present. No sè si vosaltres lectors del *Gay saber* formareu lo mateix judici, que jo de dit cant. De tots modos héulo assi.

CANT DE CALLIOPE.

Calliope: de part de Phebo etern
qu' es llum de vera llum de sapientia,
y Pare universal y en tot supern,
Salut ab la deguda reverentia
á tots los affectats naturalment
en l' art molt singular de Gaya scientia,
Vist que lo valor nostre per la gent
es en molt poch tingut y respectat,
essent com es de si tant excellent
Y que per los artífichs fonc celebrat,
no de grosser, sino dels mes subtils
d' ingeni, y de sentit mes avansat,

foren dos notables personatges de son temps, ja que el primer essent canonge de Barcelona, aná ab lo S. Bisbe Cassador al concili de Trento, en lo qual disertá en los dias 17 y 18 de juny de 1562, havent pogut conseguir alguns anys avans que 's lliurassen d' esser inclosos en l' *Judici de llibres prohibits*, varios escrits de Lull, y publicat diferents obras, y lo segon, ademés de haver desempenyat las cátedras de retòrica y llengua grega, en la universitat de Barcelona, escrigué quatre llibres sobre *Historia de Catalunya* y segons Bastero, una *Relació de las festas celebradas en la canonisació de S. Ramon de Penyafort*.

(1) Aixís se titula en efecte lo quadern copiat per don Ignacio Herrero, en lo viatge que feu ab companyia del P. Villanueva á las Iglesias de Espanya. Durant dit viatge 's tragué la còpia referida, del original existent en la Biblioteca de Sta. Catherina de Barcelona; mes havent mort lo P. Villanueva sense poder ordenar los materials que tenia preparats pera sa notabilísima obra, y després D. Ignacio Herrero, foren á parar los papers que estavan en poder d' est, á mans de mon respectable amic D. Miquel Aparici y Ortiz, Intendent que fou en 1864 y 1865 de la Ceca d' esta ciutat, parent d' aquell, lo qui durant ma estancia á caserna en Madrid, en Juny del present any, me permeté traurene una copia, avans d' entregarho á la real Academia de la Historia, á la qual l' havia cedit ab altres papers que trobá á dit Herrero, pertanyents al *Viaje literario* en 2 dels referents mes y any.

Los fets dels quals serveixen per espills
als sabls y prudents de nostre hera
ab gran confusió dels pechs é vils;
Y encara que no sia tal cual era
lo nostre bell Parnás, en aque-t temps,
que sols sabia que era Primavera;

Y essent acompanyat d' auells tos temps,
qu' ab suavissims cants solemnisaren
los virtuosos fets sens fer extrems;

Y ab justa cerimonia acompanyaren
al qui ab millor estil cantat havia
d' aquell subjecte que 'ls assenyalaran;

Y ab una concertada melodia
posaren en son cap una corona
tal cual per son merexer convenia;

Y en Aragó, Valencia y Barcelona
solia ser tingut est exercici
en tant, com l' aygua nostra d' Elieona,

Mes ha pogut ja tan lo cruel vici,
que 'ns ha de molts parts ja desterrades
ab detriment notable y gran suplici;

Perque 'n lo demés temps son trepitjades
de fétides Arpies les viandes
que havem per los discrets aparellades.

Pero com la virtut en totes bandes
per sa valor, tos temps, sol prevaleixer,
y ab la prudencia besties venç nefandes,

No faltan may aucells de gran merexer
qu' ab sos notables cants nos entretenen
y als avisats nos donen á conexer;

Per l' aliment dels quals de nou se venen
les musties flors, donant senyal que volen
fructificar de fruits qu' als bons mantenen

Y puig qu' á nostra Espanya vuy se colen,
y en Catalunya particularment
los qui per sos bells cants molt mes alt volen

Comensan de vestir-se alegrement
los camps del mont excels, de colors varies
é 'ls arbres fructifican bellament,

No deixan les celestes luminaries
ab son nocturn claror de senyalar-nos,
que fan pel nostre be grans alimaries

Vist que ja es estat temps que sols mirarnos
los savis y grogós ja no volien,
ni solament los nostres nomenarnos,

Los savis per temor que als pechs tenien
de sas rabioses dents enverinades,
y 'ls pechs perque 'l valor no 'ns conexien,

Mes ara en nostre grau ja som tornades
puig venen á comprendre los demés
que som de les virtuts ben adornades,

No tenen les Arpies, força en res
qu' avans inquietaven als aucells
destrissims en los camps mes playenters,

Comensan de nadar los siquis bells
per les transparents aygues caballines
mirant sa gran bellesa en ellas ellis;

La Philomena ab veus casi divines
fa ressonar sos cants per los torrents
ja desterrant del mont corps y gavines;

Calandrias y Canaris diferents
entr' ells estant per justes pretencions
qu' als dells son en cantar mes excelents

Y mostrenho ab diverses ocasions
donant al qui millor d' ells contrapunta,
sobre discursos varios, premis bons:

Y entr' altres tenen vuy notable junta
acerca d' un subjecte principal
que 'm par qu' es de subtil y aguda punta

La vera descripció, senyors, del qual
havem posada en lo cartell següent
ab mediocre estil y vers lleal,
com se veurá, qu' es del tenor següent

CARTELL POSAT A DOS DE FEBRER PERA 'LS DOCTES Y ESTUDIOSOS EN LA GAYA SCIENCIA.

Aucells que volau pels boschs de Parnás,
peixentvos dels fruyts de la sapientia,
bevent de las aygues del riu d' eloqüencia
y ab cant sonorós á molts dan solag.
E qui de bells vols fen sempre gran cas
ab ells exedint á tots los demés

ohlu a mon cant, per vostre interés
ab lo degut zel girant vostre fas.

Als de subtil bech y d' ales leugeres,
de plomes gentils ab tempres molt bells,
y als mes excellents y rars aucells
que 'ls cants exerciten ab veus plazereros;
A tots concedim que de tres maneres
de vers, cantar pogan ab to molt fundat
DE NOSTRA ESPERIT L' IMMORTALITAT
ab set revingudes a belles carreres.

D' aquesta y Latina y de Castellana
les joyes, donam iguals en valor
als que volaran mes alt y millor,
ab cant molt suau y veu mes galana.
De l' arma dient perquè 's soberana,
y lo poder seu en que consisteix
y en fi: lo que d' ella fins vuy se coneix
conforme nos dicta la fé christiana.

Del jorn triumphant lo dia tercer
que 'l Phenix etern ixqué de la cendre,
de mortalitat per verament pendre
lo ser immortal per son gran poder
se publicarà lo juy verdader
fet per los Doctors, Vileta, Mir, Calsa,
honrant com dit es ab forma no falsa
de quiscuna veu de tres lo dever.

Per alts vint y cinch de Mars que 's figura
lo dia en lo qual per nos s' encarna
en verginal pit lo ver Pellicà
vestintse de nostre mortal vestidura,
quiscú mostrarà de sa compostura
l' insigne talent als Judges predits.
Donchs puig que los temps están predigits,
no perden los savis semblant conjuntura.

Com de fet: en virtut de lo exposat en lo prescedent cartell que 's publicà lo dia que consagra la Iglesia a la Purificació de Nostra Senyora, s' apresuraren los poetas y estudiosos de la Gaya sciencia, aucells de suavissim cant que volan per los boscos de Parnàs, com en son sermó diuen los judges per boca de Calliope, a trametre llurs treballs, y en lo jorn de la Encarnació pogueren estos convencers, no sols de que eran molts los que a mantenir la noblesa de la llengua estavan aparellats; sino de que la crida feta, ressonat havia dintre la cort del segon Felip, desde la qual los mes renombrats poetas s' havian amatinat a remetre sos polits conceptes expressats en set revingudas segons exigia 'l cartell.

Perço després de haver llegit lo següent *Tetrastichon* ab lo qual dit cartell termenava,

Cantibus altisonis, Parnasi celsa replentes
Alites ingenii, ad nos revolvite praecon,
Immortalem animum laudantes voce canora
Disticha dulci loqui forte vicina soni.

anyadian dits judges:

Sobre del qual subjecte han discantat
los mes asomenats de nostra 'Spanya,
y ab sonorosos cants han declarat
lo ser del esperit y gracia estranya.
Y perquè 's veja d' ellis l' abilitat,
l' industria, lo valor, el art y manya,
sos cants publicarem extensament
pera 'ls qui lo sentit tindran alent.

No faré jo altre tant, puig no fora en tal cas una breu noticia lo present treball, sino una publicació complerta dels jochs, y aixó mitjansent Deu vindrà mes endevant; pero si diré que foren vint y sis las composicions presentadas, en esta forma: 3 llatinas, 5 catalanas y castellanas las restants, degudas aquellas y estas en sa major part, a fills de la terra, que volgueren demostrar que aixís trobavan en la llengua que mamaren, com en la que la forsa dels aconteixements los havia oficialment imposat. ¿Voléu ara saber sos noms? Donchs sapiáu que en llatí trobaren, Giraldi Frere (Fra Guerau?) Pere Ferrer, tal volta l' autor d' un *Flos sanctorum* catalá; y Joan Dorda, que com veurém en avant guanyá premi. En catalá presentaren composicions, Joan Anton Garcia, natural de Caralps, rector que fou de Setmanat, Dr. en teologia y finalment Canonge Penitencié de Barcelona, al qui 's deu una vida de S. Olaguer: Nicolau Credença: un tal Aulés que firma Auledes y que comensa quiscuna de las set estrofas ó revingudes ab una lletra de semblant nom: Onofre Castanyer y per últim Ausias March lo de Cervera, descendent del Patriarca Valenciá, que com est té sonets com lo dedicat a S. Ramon de Penyafort que comensa.

Item on se posa la culoma blanca
Del esperit, que al vostre mes affina:
Penyafort sou tresor y medicina etc.

y del qui parlá lo P. Villanueva en son *Viaje literario a las Iglesias de España* dient. «Por lo demás los Ausias March, eran frecuentes en Cataluña; y aun a fines del siglo XVI, verás un poeta de ese nombre, en un certámen que se celebró en Barcelona.» (1) La composició per ell presentada fou la que guanyá premi, y per tant l' havem elegida com la mes a propòsit pera que 's forme concepte de lo que eran semblants poesias. Heula assí:

Com nostre etern Deu tot quant es creás,
per comunicar a tots l' excellencia
de sa gran bondat, mes d' esta sciencia
ves lo cos humà no serne capás,
ab l' arma l' uní que l' abilitas
puys acte entenent com ell y pur es
que ab tal unió meris y pogués
unintse ab ell, gosar de sa fas.

Per ço al cos terrestre, subjecte de veres
a tants apetits y malts aparells
maná Deu seguis d' aquells als concells
a qui dona llum de moltes maneres,
ço es: l' enteniment que ab ales leugeres
discorre 'l present memoria al passat,
y una altra potencia que 's diu voluntat,
per fer lo que dictan las dos mes primeres.

Donáti virtuts perquè ab major gana,
unir se pogués ab son creador,
la fe, l' esperança, lo divin Amor,
que molt l' embellexen y fan sobirana,
pero l' ingrát hom deixant la mes sana
y mes bona part, d' on tot son be neix,
seguí l' apetit de son carnal feix,
obrint a la mort carrera molt plana.

Perço 'l fill de Deu, fet hom verdader
per darnos la vida, la mort volgué pendre
y com lo ver Phenix reviu de la cendre
aixís resurtí lo dia tercer.

Un ser immortal major que 'l primer
cobra l' hom d' aço, perquè la mort l' alsa
a vida tan gran, la qual tant l' ensalsa
que 'l mort ni culpa no tenen poder.

Donchs qui diu que mor nostra arma y no dura,
que Deu molt semblant a ell la creá,
als animals bruts en molt més tindrà
puigs gozen del fi que 'ls dicta natura.
Mes no te materia, ni cos, ni mesura,
per sér de substancia dels purs esperits,
ni pot may corrompres ni perdra 'ls sentits
ans fora del cos tindrà mes soltura.

Y perquè ella paga de Deu mes gosar
essent del cos nostre la causa formal,
del cos rebestiria fet lo juy final,
vol, perquè seguesca lo seu exemplar.
Puys Christ triumphant vol resucitar
matant mort. peccat, lligant los dimonis,
nostre immortal ser ab dos testimonis,
del arma y del cos vole principiar.

A 'stíl donchs del triumpho de resurrecció
despert se nostr' arma y unesques ab Deu,
seguesca lo cos, del Arma lo peu,
de modo que fassan los tres unió
que 'ls dos pogan dar tant bona rahó,
en lo juy privat y en l' universal,
qu' així los dos gozen del ser immortal,
que mester no sia dir, Deu los perdó.

No faltará qui diga després de haver llegit la composició que transcrita deixam: «Y esta fou la obra premiada ¿Que serian donchs las demés?» Mes nos permetrá li fem present que mal proceeix qui per sos temps judica los temps passats. En lo segle setze, en la época en que tingué lloch lo certamen que anem analisant, diem mal, describint, se donava mes importancia al fondo científich, que a la forma poética. No es aixó dir que no la tinga—sobre tot en molts passatges, per exemple lo qui termina la poesia—la composició de Ausias March; mes aixís com avuy probablement no la considerarian digna de premi,—si no fos com a imitació de l' antich—los mes benignes mantenedors de nostres jochs florals, Vileta, Mir y Calsa l' haurien presa sols com una de tan tas si a las distincions metafísicas, a las subtilezas teológicas y a la argumentació escolástica que constituian la part principal, no hagués unit

(1) Lo certámen a que 's referéix lo P. Villanueva escribint a son germá, parlantli d' Ausias March, es lo qui rensenyam en lo present treball, certamen que probablement sens la casualitat d' haber anat a Madrid en l' últim mes de Juny y lo demés que habem dit en la nota precodent, hauria permanescut inedit y poch menys que desconegut é ignorat per los qui al cultiu se dedican de las lletras.

la dicció neta, pura y castissa ab certs tochs d' erudició acadèmica, que la feyan apartar de tot lo que tenia ressabi d' una naturalitat que era considerada com imperdonable defecte en lo que 's referia á cosas d' art.

GAETA VIDAL.

REAL DOL.

Son verdas com l' esperança
Las brancas dels ametllers;
Y mústichs com l' anyoransa
Los rostolls dels sementers.
N' es tendra com l' hermosura
Del figural l' esponera:
N' es aspre com la vellura
La soca de l' olivera.
Solixent, cel de zafi,
Solponent, núvol que espanta:
La cogullada l' mati,
Lo xiboch á la nit canta.
Cingla la nau ab l' embat
Recala ab maror tremenda:
Marxa ab clarins lo soldat
Y ferit torna á sa tenda....
Bé comensa y mal conclou
Mant succés que l' mon alava;
Donaume un altre cor nou
Que lo meu cor ja s' acava.

J. L. Pons.

LOS DOS FERRERS.

—Bo, noy, bo, no manxes mes. Forjemla depressa, despres lo açerarem. A veure si lo únich que sap treballar lo çer fus es lo Marcellí.

Aixís deya lo mestre ferrer Joan Roca á son fadri, mentres lo aprenent en un recò de botiga llimava lo tall d' una gavineta que tenia estacada en lo caragol. Assò era en una vella d' hivern del any 1830.

Lo fadri prengué un mall, lo mestre tragué 'l ferro del forn, y posantlo demunt de la enclusa, pegant una martallada y cridant *¡dalil!* l' un darrera l'altre, se posaren á picar com uns desesperats. La pessa comensà á refredarse, y la tornaren al foch. Pero bo será que 'us fassa una pintura del Joan.

Era un home d' uns cinquant' anys, alt, gros, de cabell y sotabarba ja blanchs; sempre anava tivat, y enrahonant s' escoltava. Tal era lo Joan Roca, mestre ferrer ab molta honra (com ell deya), passat pèl gremi de Barcelona. Pera arrodonir lo quadro y posar en situació al qui llegeixi, dech dir qu' en la hora de que parlo, anava l' home ab brusa, devantal de cuyro y una gorra de pisa, de las que ara mateix se 'n acaba de perdre la mena.

Quan lo ferro torná á ser calent, 'l mestre, y ell tot sol, aná donantli la forma de destrál.

—Tinch cor de sortintne, mormolava tot picant.

—*Ave Maria*, digué entrant un jove xich y magristó vestit com pagés ab gorra musca y capa de burell.

—Bona nit, respongueren los altres, sens mancarhi lo aprenent.

—Bona nit. ¿Tindriau una destrál que fos bona de tall?

—Prou, respongué lo Joan. Trieu de totas aquestas la que 'us fassa mes fástich, y vos l' asseguro.

—¿Vol dir?

—Vull dir. Aquí trobaréu eynas de tall millors que las de Caldas, per cosas d' obra negra no anéu á Calaf, y per ganivets y altres cosas de daguer, sino que no vull ferne, me rich de Solsona.

—Ja 'u crech. Ja tenan bona forma aquestas destráls; si son bonas com la que tinch, mentres hi ha hagut çer, no ha vistcosa mes bona. Y era feta á Vich.

—¿A Vich? ¿que 'n sòu vos? Y perdoneu.

—Sí, per servirlo.

—Y, digueu, ¿de qui era feta?

—D' un tal Marcellí. No sè si 'l coneix vosté.

—No, no 'l coneix mes que de nom; pero m' embafa, porque se alaba molt. Y, veyéu si ha d'esser gayre destre, quant jo li he enviat molts de recados dihent que's deixès veure, á fi de mirar qui es mes capás; mes no tingueu por que vinga.

—Be, es qu'ell t'è un natural aixís tot aixut; mes, lo que toca de bon

treballador, ho es..... Pero, deixant açó en banda, anem á lo que interessa: jo no vinch á comprar, sino per altra cosa.

—Vos direu.

—Jo, com li he dit, so vigatá, y fora la ciutat tinch terras que 'm donan un passamentet. Estich sol porque la mare va morir lo any passat y ara de poch he acomodat á ma germana. Ab assò, necessito una companyia, y m' he recordat de la seva filla que per la festa major vaig coneixe en la casa hont vosté y ella posavan.

—¿A cal Andreu?

—Sí, ell sabrá dirli qui sò jo.

—Company, aneu errat. Jo no tinch sino una filla, y, ja que no puch mantenir lo nom, vull que's mantinga la casa; ab assò, lo meu gendre ha d'esser ferrer, pero un bon ferrer.

—Aixó ray! n'aprendrem.

—¡Ca! home ¡ca! No 'm feu riure... ¿A la vostra etat y tan poca coseta com sou, que sembléu de mantega....?

Lo jove, per tota resposta, posá una mà en cada cap d' esclusa, y aixecantla fins á l' alsada de sa testa, preguntá:

—¿Quánt pesa assò?

—Quatre quintars. May hauria dit que tinguesseu tanta forsa. Mes assò no es prou; si fosseu del ofici, llavors encara..... En fi, sento haver vosho de dir, pero no 'us canséu.

—¡Com á d'esser! Paciencia.

—Mes, ara que hi penso, veniu com lo anell al dit, porque faig una prova... d'una feyna que lo Marcellí ho t'è com un gran secret; y, si feu lo favor d' assentarvos fins qu' estiga llest, podreu dirli de part meua lo resultat.

—Be.

—Home, seyeu mentres tant. Noyal!

—¿Qué mana?

—Baixa una cadira.

A poch surti la filla del mestre, qu' era una flor de vint anys, y, al deixar la cadira, doná una mirada trista al foraster, qui li respongué ab una ullada traydorencia plena de misteri per la donzella que 's ficá á dins tota pensivola.

Lo vell tenia ja calenta la pessa que forjat havia, y li feu una móssa en la part del tall. En acabant escalfá una barreta d' acer fus volentla estirar; mes ¡oh desgracia! al primer cop de martell salta lo metall fet engrunas.

—¡Ira de Deu! exclama lo ferrer escabellantse.

Lo foraster que ab los ulls li havia seguit tots los mohiments, digué ab to mofeta:

—Aquí veurá si 'ls ferrers de Barcelona valen mes que 'ls de fora.

—¡Com!—Bramá plé d' enuig lo Joan.—Ni 'ls de fora, ni 'ls de dins, ni 'l Marcellí, ni lo dimoni son capassos de ferho; sino qu' ell.... ¿Sabéu qu' es ell? Un xarrayre, un.....

—Donchs que vol que li diga, jo no sò del ofici, y, si m'ho posava al cap, me sembla que 'n surtiria.

—Dèu vos fassa bo, company. ¿Voléu saber mes que un home ab trenta anys d'ofici? ¿Que somniém?

—Home, fem la prova. Si 's malmes res, jo 'u pago; si surt be, 'm caso ab sa filla.

—No sols la filla, lo cap vos donaré.

—Donchs avant, vinga lo devantal y una barreta.

Lo pagés posá mans á l' obra: escalfá lo çer ab gran cuidado, despres al estirarlo, comensá picant poch á poquet, despres mes fort y pujant aixís per graus (lo mestre 's torná groch com la cera); quan lo hagué estirat, lo torná al foch junt ab la destrál, que al cap d' una xica estona ab quatre cops restá cerada. Lo Joan queya abatut en una cadira, lo fadri estava aturidit, lo aprenent reya per sota 'l nas.

—Ja está, digué ab ayre de triomf lo foraster, ja só lo seu gendre; y encara li faig gracia del cap; no 'l vull, guardil sobre las espatllas.

—¡Ay! ja sò massa vell, ja no sò res! Caséuvos, sí, caséuvos, y t'è mantindrás lo bon nom de ma botiga.

—Pero si vosté encara no 'm coneix. ¿Saps qui sò? No ¿eh? Me diuhen Marcellí.

—¡Marcellí!

—Sí, jo sò. ¿Veritat que ja no 'm vol esser sogre? Ja 'u veyeu, mi-nyons.

—¿Qui 'u ha dit? Sapias que un menestral de Barcelona no trenca may la paraula. Si ella hi ve bè...

—Noya, digas.

Ella qu' estava ab la orella parada escoltant, surti dient:

—Si vosté ho vol...

—Per mí, sí.

—Donchs avant, respongué 'l vigatá.

ANTONI CARETA Y VIDAL.

A N' AUSIAS MARCH.

Nous sia greu, Ausias, que mon cor
En sos dictats de vos faça membraça,
Huy qu' en lo cel esguart ab alegrança
Com tant resplan vostra corona d' or.
No 'us sia greu qu' homil, sens sobtilesa,
Lo trobador a qui lo mon ublida,
Un dolç sospir eus rêta de sa vida,
Pus qu' als no ha per vostra gran abtesa.
Jo fui servent d' amor, e 'n la feresa
Qu' en llur crueltat donava a l' arma trista,
Legint vos dits, ab làgremes la vista,
En vostre dol cercava la bonesa.
Plorant ab vos, de vostre mal dolent,
Pujava ab vos mon esperit tan alt,
Qu' al mon leixant lo cor d' amor malalt,
Restava al cel tot clar l' enteniment.

Mantz jorns visqui de vostre plant plantent,
E á vostre cant tenia aytal volensa,
Que mon membrar membrava vostra pensa,
Y de lo dol de vos fui soffrent.
Jo lo conort vos fui de ma complanta,
E companyó en lo camp trist de mon viure;
E quant l' amor ab fel me volch occiure,
A null de pau ne donáretz aytanta.
Quant me dolgui de lo mal que m' espanta,
M' alçaretz vos dessus de las estelas;
E enquer que poch de seny, com nau sens velas,
Volgui cantar com l' arma vostra canta.
Tot pres del foch de vostra pensa pura,
Senti l' escalf de la dolça follia;
E la dolor que en vostre cant legia,
De mon voler v' tolre la sutzura.

Per ço de vos grayr he tal fretura,
Huy que lo mon vostres dictats sovè,
A vostre nom lo meu ajustar l' he,
Car so que á vos s' ajusta tostemp dura.
Puis lo delit, d' honrarvos m' es permès,
Endeny de vos no senta la mia obre;
Sia una flor sobre lo vás que 'us cobre,
Sia la llum qu' hauré en l' absolta encès.

TORNADA.

Cart entre lirs entre las altres es,
Vulla mon Deu que no la vullen tolre;
Dèxemme sols vostre membraça colre,
E sia lavors tot lo meu cant reprès.

GERONI ROSSELLÓ.

CALENDAU.

POEMA NOU DE FREDERICH MISTRAL.

CANT VUYTÉ.

LOS CONFRERES.

Calendau, penedit de la destrucció de l' Arbreda, se 'n vá en romiatje al bosch de la Santa-Bauma. Per una casualitat hi trova á punt de burlarse los Confreres de la Terra de Fransa, qu' havéntse jugat entre ells la vila de Marsella, anavan allí per bàtres. Lo temple de Salomó. Mestre Jaume y Subisa. Pres lo pescador per arbitri, arenga galantment als lluytadors. Lo pont de Sant Benezet. Los menestrals esmoguts y ab los ulls plens de llagrimas s' abrassan sobre l' camp de batalla.

—D' allá, per espisar lo crim del devastament de las grandiosas arbredas, ab devoció y peus descalsos jahont diriau que me 'n vaig voler anar? Al bosch de Santa-Bauma. Axis es que fantasiant ab dolsesa, me n' entro á Gema entremig de duas cimeras y dintre d' una embaumada vall. (1) Caminem poch á poquet: de segur que las hermosas verges que havian sigut monjas de Sant Pons, deuen voltejar encara al entorn de las albas y las freixas! Encara l' aura flayrosa, l' eco del penyascal, y l' ona enamorada, hivern é istiu, animan ab sos murmuris llur nebulosa historia y ab vèu baixa vos recomptan lo que en altre temps vegeren: d' una part l' omnipotent Amor enfonzant lo monestir, lo trencament del cilici, lo delitós festi, y après lo martiri y l' escándol, y la airada Esglesia enderrocantne l' abadia.

Aném seguint! Pujant y pujant arribo al coll nomenat Bartanya Mes veus aquí que per l' altre costat un brugit sort, esglayador y confús

(1) Gema. Pera pujar á la Santa-Bauma per lo cantó de la Mar, s' ha de passar per Gema y per la vall de Sant Pons ahont se trova una arrunada abadia de monjas.

ferint vá mas orelas, com ho podrian fer udols rònchs, bramuls de bestias y glapadors crits! Mos passos s' escursaren; jo 'm preguntava si 'ls tigres, las hienas, las panteras y los lleons del Africa havian vingut á Sant Piló en salvatge aplech; ó bè si los dimonis del infern trencantne las cadenas movian aquell esbalot.

Oh solitut sens comparansa! Al lluny apareix á mos ulls la Santa-Bauma venerable; la planura d' Aups s' estén á mos peus; y al mig del bosch, blavejant s' aixeca la paret de roca ahont la dolsa mà dels àngels gronxaren á la Magdalena. En la vorera del bosch tranquil, hi ha alguna cosa..... Tot acostantm' hi veig moures á la claror del sol un negre formiguer; mirant una mica millor veig que son gent de ma nissaga y de mon genre y al últim veig apareixe una lluyta ab tot lo furor y ab tot l' ardorós bellugament. ¿Que diable pot ser aixó? Siga lo que siga, endavant. Tonto es aquell que pert l' alé per abastar un miserable aglú! Las balenas son en los mars grandiosos, y sense navegar no 's pot anar al Perú!

Era un enrabiat aixam de joves altivols. Quan plou no son mes horribles qu' ells las ayguas furiosas que 'ls nuvols deixan anar ensemps ab la tronada, quan cauhen als camins y brunzentas torrenteras de dalt dels precipicis, enllestint mes y mes la devallada al mar. Menys iradas y menys feras que ells las vespas s' agitan voltejant, y brugint clavan son agulló en l' ayre que s' estremeix, quan un vinyater ha caslat foch pera cremar son niu, al herbey y fullaraca, punxas y esbastes que voltan la soca d' un cep.

Los lluytadors de la barreja se destrossan á cops de nuosos bastons, de compassos de ferro y demés eynas assassinas. L' un crida:—«Tinch d' obrir y d' estripar á tots los llops!»—«Jo, diu un altre, tinch de cobrir la terra de pells de gossos.»—«Al burdell los gavots! Ah! nissaga de llops capats! d' aucells de presa! paguéunos, udolan, paguéunos la sanch d' Hiram!»—«Ala allá, dropos! No sou mes que gossos y que llops salvatjes! Baixéu los bastons ó sino 'us ne farem estellas!»—

Y los dos partits s' estripan, lo frenesi los cega y encen, encarnissats s' enfonzan los compassos dintre del cos y moran ab los llavis escumosos.... Y no véuhen las llagrimas de la Patria, que en la guerra aspre y fumosa endolseixen la mort del bon soldat.

Y des de l' bosch verge, alt y apassible, tot just lo murmuri sentir se feya; l' humil aro, la prima falguera y lo garú que hi trovo, hi creixen en pau al peu dels sicomoros, del teixos, dels prodigiosos roures y de las vellas alsinas sempre verdas. Caminava per entre-mig dels arbres; y veus aquí que mon peu topa ab la soca d' un faig, ahont hi trovo un pobre minyó, ab prou feynas de setz anys, á n' aquí un cop de martell, dat en la batussa, l' hi haviá obert lo cap. Tenia los cabells llarchs y trenats com per un jorn de festa; mes la roja sanch que sortia de son front badat, s' empapava per sas trenas y cabells:—«Ay mare!»—digué tot fent lo darrer suspir.

Aixó 'm penetrá fins al moll dels ossos, lo qual féu que de sopte llensantme al mig de la brega, aixis digues:—«Deturéuvos, misera- bles, deturéuvos! ¿No 'us tremola l' àmina dintre del cos?... En nom de Dèu una paraula!»—Al oirme deixaren de bregar pera veure qui era l' temerari que s' atrevia á anarlos á parlar de treva.—«Deixa'ns estar»—me respongueren. Y ajupintse tots ells m' anavan á estaburnir ab una ruixada de rochs... Per fortuna portava mon bastó de vimet; y ab ell fent lo molinet sobre mon front, en tant que anavan plovent los rochs, me posava á cubert de la branzida de la tempesta.—«Germans, digué un d' ells, aquest pá tè bona crosta, no 'n treurém res de pessigarlo. Ell tot sol se defen de tots plegats... A fé de Dèu que es lo qui millor juga l' bastó de tot lo món: respectemlo! ¿Que es lo que 'ns vol?»—«Vull saver perque 'us anéu matant á cops d' escarpas y de compassos. La ronquera dels agonejants parteix lo cor als mateixos teixos, als roures y alsinas... Que sou boigs? Mireu lo rastre de sanch que tenyeix als ginevrers! Qué tenu, oh amichs mèus, que ab tanta rabia vos destrosséu?»—Los lluytadors se miraren y amansintse de mica en mica aixis digueren:—«Y bè que sia aixis! Ja que l' arbitri s' ofereix, sometém a n' ell l' objecte de nostres disputas, avans d' anar proseguint la lluyta; jurém per Mestre Jaume, per Hiram y per Salomon, obeir tots la sentència; y si algú resisteix malehit sia! Que la mala sort perseguintlo per tots cantons lo porti á la forca.»—Ab esglayador bramul sorti lo crit d' «aixis sia» y desseguit, tot botent, esquius y ardots com gent de l' altre vida, feren rotllo á mon entorn... Se m' enduga l' diable sino eran mes que menys, catorze ó quinze cents! Molts d' ells portavan penjadas á l' orella eynas de menestral en miniatura, de blanca plata ó d' or brillant; duyan compassos, escayres, paletas, martellets y destrals, aixas, raspas, serras y mascles ó bé arreus de cavall. Ab la cara plena de tristesa se'n veyan molts que perdut havian l' orella ab la arrecada, que roncavan á la perduda tot brandant l' arma homeyera; y n' hi havia d' altres també que sobre de sos nusos brassos, misteriosament hi tenian blavenchs senyals, fets ab las punyidas d' una agulla.

Un dels capitans de la brega en la jupa del qui voleyava un manyoch de llargas cintas de tots colors, aixis parlá:—«Que m' agafi l' fret de la mort si se m' atrapa una mentida! Vaig á dir ahont se trovan en principi lo dret, lo valor y l' deber. Quant lo magnífich Salomon (que Dèu eternament lo glorifiqui) hagué bastit lo mes hermós dels temples, y quant hagué vist lo brancam en lo cim del tabernacle, en recompensa del prodigi que acabavan de consebir y en quin temple havian fet los archs, doná sota del porxo una digna paga als fills del art, lo fill de David que era savi entre los savis:—«Lliures fills de l' Univers, vá dirlos, que sou las lletras del gran llibre, y que bastiu mes bè que no l' castor, palaus pera l' home, moniments per lo gran Dèu; avans de que s' estengan vestras bandadas per serras y planuras, com un vol de joves orenetas, constructoras de mals nius, pera que la tramontana jamay se 'us los ne porti, no vull que ningú surti del Temple, sense que un afecte l' lligui, sense que la ma de l' un haja encaixat la ma del altre. En l' esdevenidor que apareix á ma vista, la terra creadora enjendrará mil pobles diferents, afamats y assedegats: no miréu si son enemichs, mal creyens ó piratas... La llibertat es necessaria per las vilas... Bastiu á dret y á través. Si se 'us crida, anéu per tot ahont los homes aplegats estigan. Mes no oblidéu jamay, que encara que 's mu-

di de llengua ó de país, no mes hi ha que un Dèu! y que tots vosaltres sou germans! Aixís los que sigau sos adoradors resteu fidels, y sigueu *Confreres* de cor y de bras; mes pera que jamay se profani l'art, pera que ningú s'afanyi treballant de badas, pera que no hi hagi menos herba que moltons, guardeu bé lo *secret* de la sublim arquitectura, guardau com lo talisman que 's'us entremig dels plechs de la roba: jo 'us encarrego aquest *dever*... Y véus! aquí lo pacte ab que departiren.

«Oh! per desgracia avuy dia tothom se diu *Confrere*; los manobras se tenen per mestres; lo Sant Secret corra pels camps, y es propietat de tothom: l'Art á passos agegantats vá decreixent...» Aixís parlá la *Virtut d'Avinyó*. (1)

La Clau dels chors de Carcassona, aixís respongué:—Vosaltres mateixos manobras! qui toca las pedras, diu lo proverbí, vá á risch d'aixafarse! ls dits... Oh! Que no sapigüeu veure lo briá que rosega vostre ergull!... Fills de Salomon siau menos soberchs!

«Tres intel·ligències dirigiren l'empresa de l'obra del temple: Mestre Jaume, Subisa é Hiram: lo primer se cuidava de la part de pedra: Hiram tenia l'ceptre del bronze dur; y Subisa marcava las jáceras en los cedres del Liban. (2) Mes encara fumeja lo sanguinós vapor d'un gran crim, que al termenarse fou comes... Hiram es degollat!... y perquí?... Los assassins podran respondre á la pregunta... De l'horror naix l'esbarriament, aixís es que tot 'hom ple de pressa retorna á son país... Y l'antiga germandat mireus 'aquí com se destrossa... Ab tot aixó ja ni ha prou! Carregat de renomada y vell com Adam l'historia nos pinta á Mestre Jaume, home de pau que seguit de sos aprenents anava cercant un lloch ben espedat, per meditar sobre l'Invisible, per lo que vingué al cor d'aquests Alps, á retirar-se del mon. Allá dalt sobre la blava montanya, un jorn en ocasió en que sols se cuidava de Dèu, fou cusit á punyalades per los fills de Subisa emboscats traydorament... Mestre Jaume! Los teus fills ben neí tenen lo front, y qui atacá ton sant nom ha dit mentida set mil anys de carrera; mes jamay impunement! Los arbres de la Santa Bauma cubrian la tèva tomba d'un immortal pom de palmas y de veneració... Y després en recordansa de ton darrer jorn, los *Confreres* de la Torra-de-Fransa vindrem en professó á cercar aquí nostres colors.

—«Fills de Subisa! digué un mestre d'aixa. Menos llohasans! No remenem las faulas de altre temps, perque al cap y al últim, qui 'u ha vist?... Oberta y tancada veus! aquí la cosa en quatre paraulas: la jerosia es la causa de tot. Per la primavera en lo jorn de Sant Joseph farà cent y un anys que 's'vá jugar la rica vila de Marsella: lo cos dels menestrals partit en dos camps convingué en que 's'quedaria ab l'imperi del país apostat, aquella de las duas parts que anant de bona fé, faria lo millor treball d'escayre. Veus! aquí lo que passá! Las duas parts treballavan á qui mes podia. Per dirho d'una vegada l'obra mes mal feta portava los colors dels fills de Salomó y los vents esgrogueits, ab llur equipatge á las espatllas, y devorant llur pena surtan aplegats per lo carrer major. Mes quan lo bosch se torna aixecar de segur no es com lo de Liburn; (3) los fills oblidats de Mestre Jaume, dintre sas reugleras aculliren en tropell, los oficis mes diferents, los aspirants de tota mena, atacadors, fornés, teixidors y á tothom sens fer diferencia. Y després de cent anys de desterro, forts en nombre han entrat impetuosament y á cops de punys dintre Marsella, tot cridant.—«Aquí es á casa nostre.»—Los altres han respost.—«Fora d'aquí! Encara no tenim prou gossos, encara no hi ha prou orugas?»—Y aixís de paraula ab paraula nos hém anat irritant fins qu'hem vingut aquí á lliurar batalla... Veus aquí lo nus que s'ha de desfer.»—«Aixó es! aixó es! digueren tots plegats y restaren muts com estátuas pera escoltar al gran jutge. (4) Llavors, senyors, lo mateix que 'l'uch de seda sobre la botxa, tregui mon fil de la manera que aneu á veure:—«Trevalladors fusters, mestres de casas y manyans! Jo no só res mes que un pobre pescador... Mes aixó no proba sino que lo mes petit esbarzer fa sombra una vegada al dia... Quisqu s'enginya de la manera que pot: qui va als camps, qui va á la mar: pera fer un mon y tenir cullita de tot, gent hi té d'haver de tota mena. Los pagesos mantenen l'ordre á la terra: si menjem, á ells se deu, que á malgrat del fadich, bevent calent y menjant guixas en lo mes fort de la calor, aixecan las glevas y las estripen. Los mariners, patrons y gats de mar, entremig de mil perills, y afrontant la furia dels quatre elements, portan la pau y lo negoci. Los soldats van á la guerra, y aixecan murallas de carn á la patria. Tenim als capellans per ensenyarnos lo que havem de creure; y 'ls poetas, llohanthe las virtuts de nostres avis en llurs versos dolços y clars, conmoen, ensisan, puleixan y civilisan al home dur. Per acabar: tart ó hora los savis y homes de experiencia dictan las lleys que han de regirnos; y quan la nau té sas corriolas ben untadas d'oli, desplega lo sommes velam y pren lo vent de Dèu.

«Trevalladors, fusters, mestres de casas y manyans, mes entonats que no 'is galls d'Indi! Veuse aquí lo vaixell en que lo rey Salomon volgue posarnos á maniobrar ensemps, tots á la una, manobras y paletes, pagantse á quiscú segons lo seu treball! Oh qu'es hermós aixó! Aixís es com havem fet impossibles! Oh germans de l'intel·ligencia! Qu'hermós qu'era quan l'unió primerenca mantenia encara dintre 'ls cors lo vivent incendi! Los conqueridors, reys de destrucció y salvatges corsers del Apocalipsis, passavan foscots com los eclipses, esmicolantho y engolyntho tot... Arribavam nosaltres, y mes joves que may, las vilas s'aixecavan de llurs ruinas, b'e es veritat que no ho feyan ni lliures, ni verges; mes si donas fetas, y matronas, y coronadas de novas murallas, y rebent en son si y en sos carrerons l'esplendor del imperi romá... Recordéusen. Lo tropell dels esclaus feya

(1) *Virtut d'Avinyó*. Las confrerías duyan lo nom del lloch d'hont eran, afegit á un altre nom que expressava alguna idea.

(2) Mestre Jaume y Subisa son dos personatjes llegendaris. Lo primer se diu originari del Mig-jorn de la Galia, y lo segon del Nort d'aquell país. Los deixebles del últim assassinaren al primer lo que es una forma alegórica de la rivalitat del Nort y del Mig-jorn. En quan á Hiram, artista tíria, sa existencia está testificada per la Biblia.

(3) *Bosch de Liburn*. Refranch provençal.

(4) *Gran jutge* (en llatí) *judez major*. En l'antic regiment se donava aquest nom en lo Mig-jorn, al lloch tinent del Senescal. Lo Senescal era lo cap de la justicia

rodolar ab sas mans los grossos penyascals; mentres que vosaltres, mestres dels mestres, tallant la gegantina pedra, d'ella ne feyau sortir figuras maravellosas, enjelosiau á las montanyas, y humiliavau al furios Mastral. Aixís es com sortintne de la foscuria, Orange, esdevendora primpcesa, Carpentras, Cavaion, Sant Roméu y Sant Xamás (7) s'arreglaravan en carrers d'archs de triomf; las serras graníticas vos obrian sas pedreras; y un dia l'esqui Gardon en sos deserts veje gegantinas arcadas que atravessavan sa escabrosa gorja... Tant á Arles, com á Nimes y Frejus un hom se queda esglayat al veure l'ombra de sas Arenas, formidables trenas de grans portaladas per entremig de las que en las claras nits la lluna hi apareix y juga... Y á Veison y á Narbona, encare avuy dia sota la fulla de la rella, grillan lo temples com lo blat... Tot aixó n'es la cullita de vostra gloria!... De nou arriba lo tropell, los palaus y 'ls temples esculpts se tornan ruinas. Mes vosaltres amichs meus, com l'abella, á qui cad'any l'home despulla, y cad'any adoba son estatje ab nou ardimet, vosaltres, termenadas las guerras, retorneu en grossos aplechs, com las cigonyas en lo mes de maig... Y desseguit cada cimera se cobreix de son castell y de sa capella; y desseguit, enmurallat, lo burch lliure ne queda; y las set torras enmarletadas, bastidas per vosaltres sobre lo palau d'Avinyó, encare hi restan pera poder dir que set papas hi han cantada missa.

«Oh confreres! Quantas maravellas eran fillas de vostras mans, quan l'unió y la fé llur caliu mantenian dintre vostres cors! Llavors en l'ayre la pedra mes abundosa que las selvas brancalludas, ardenta esbadallava sas flors y flamas á la claror del sol. Aixís s'aixecá vers lo cel la nau de Sant Trófim (digne desde molt temps dels perfums del incens) cenacle espiritual dels Concilis y dels Primats d'Arles, (8) aixís com l'esglesia de Sant Gil, ab los sants del Evangeli que endressats vetllan dessota sos tres portals y sa petita escala de caragol, que pel mig es foradada, son la maravella dels picapedres; y l'esglesia en-finestrada de Sant Maximi pujá fins al cel pera demanar á Dèu que no oblide á la católica Provensa...

«Jamay pera ningú fugiau del cami. Erau los Mestres Franchs! La paleta, irresistible aplanadora, brillava com un llum en la nit, y devenia símbol: alsavau d'amagat los castells forts dels frares Templers de Palestina; per lo que passá á proverbí que estigué als llavis de tothom: «val tant ser travallador com baró.» No 'us mancará jamay l'ajuda del cel, tota vegada que al qui s'ajuda, Dèu l'ajuda sempre... Y vull que 'u vejau... No era lo Rhon domat encare: gitant al lluny lo terror, feya tremolar ab sas aygas las fortalses y las torras y jamay havia portat al damunt ni pont ni arcada. Veus! aquí que en Avinyó vèuben venir á un jove pastor, fill dels pinetons salvatges y de las calsimosas concas: aquell dia lo Bisbe era á l'esglesia assegut en cadira. Ell davant de la crossa esplendida, hi compareix ab son gayetó, y fent creixe ardidament sas paraulas, aixís crida:—«Gran Sacerdot, no fassas cas de veurem tal com só, si essent tant petit trencó ta atenció! Nostre Senyor Jesu-Christ m'ha parlat en l'ermit en que feya pasturar... Perque teniu entès que jo só pastor, me dich Benezet y vinch de Villars mes amunt de Virares (aixís Dèu guarde mos moltons de cap malencontre.) Nostre Senyor m'ha dit: «Veste 'n á Avinyó sens temensa de res; y sobre del Rhon un pont ne bastirás.»—«Oh bon Salvador, l'hi digui jo, per emprendre aytal afer tinch tres *mallas* justas ¿qué es lo que faré? Si, fins no s'en quina part es lo Rhon... Aixís ell me respongué:—«Benezet, te 'n vas tot desseguida: dintre de tu s'hi allotja lo Sant Espirit: mon Angel va guiant, y jo t'ensenyaré!...»—Y aixís jo só vingut... Emperó mas tres mallas las he tingudas de dar per la barca que sobre del riu fa de via... y ay pobre de mi! Lo Rhon es tan gran que m'ha deixat ple de por!—Llavors lo Bisbe veyentse burlat lo despatxá tot dihent:—«Qu'és refressqui la testa en son Rhon, aquest escomunicat! Ó bè, per que sápija sa obligació, que sia enmenat á casa del Veguer y digueuli que 'l'posi al torment; y si no 'n té prou ab aixó, que 'l'fassa escorxar!» (9) Lo pobre home es enmenat á casa del Veguer!—«Ah, ah! l'hi diu aquest: tú ets lo qui vol encloure dintre d'un pont lo riu impetuós no es veritat?... Bè, home, bè! Tè, emportate'n aquesta mola per los fonaments; si la remous, capás te crech de fer ploure y tot.»—Pobret! lo minyó gira los ulls á la pedrassa... Potser trenta homes, de cop no haurian pogut bellugarla.—«¿Y perque no tinch d'alsarla, essent aixís que Dèu ho vol?»—Y mullant sas mans ab escupina s'acosta al penyascal, se senya ab devoció; y sense moures un sol punt del lloch hont se posa, se la carrega al coll com un palet. Lo Veguer cau á sos genolls; lo poble lo rodeja; lo Bisbe, girantne la cara de lluny lo véu martxar... Ab plors y crits y las mans sobre la testa, la gent lo segueixen tot corrent.—«Oh gran Dèu! esclaman, véus! aquí l'or y la plata! Aném á fé 'l pont!»—Y junyintse á la carreta, y roigs lo mateix que las cireras, las donas, los noys, tot'hom s'obligá á portar pedras á Benezet, per l'espai d'onze anys. Lo cant del sam era lo balsam del fadich; y treballava tot'hom á la gloria de Dèu! Lo pont tingué vint y duas arcadas. Lo mateix Noè ensemps ab la seva arca, hauria pogut passar molt bè per dessota de cada una!... Aixís fou com aquest petit pastor va aixecar sa bastida fins al cel! Y aixó que no savia res ni de Mestre Jaume, ni menys de Salomó!

Llavors, gracias á Dèu! s'aixecá un estremiment d'entre mig dels *Confreres* que m'escoltavan sense dir res, y ab la boca badada. Y adressantse tota la rodona, y amagant, segons lo seu istil, tots los afrontosos compassos, dessota de llurs brusas, m'aplaudiren ab un picament de mans, tres voltas repetit.

Y aní dihent:—«¿Quins son los homes que d'aquesta manera se degollan, y que martellejan la carn de cristiá com si fossen manescals? Guardém lo que 'ls temps han conservat; y no la seva escorxa

(7) En totas aquestas vilas s'hi trovan encare diferents archs de triomf.

(8) La catedral de S. Trófim ha sigut la Séu de moltissims concilis.

(9) L'Evesque ausen sa vos, regardéu per grand esquern e gran derisori; va transmetre al probost Viguer de la ciutat que vengues é que l'escortigués é que li toqués los pes é las mans, que malvair home es, etc. (Estrel del proces verbal cousevat als *Archius d'Avinyó*).

fa corcada, com ho fas tú bosch carregat d'anys al qui jo veig verde-
far plé de sava primavera. Mireu-se'l! com ella es abundós, fresch
y d'una bella arribada!... Oh! Com fa coneixe que ha oit la oració de
la Sta. Pecadora!... Casi diriau que sa divina cara vá á sortir per una
de las clarinas.... Oh esglesia d'amor, encara béus los plors de la
adoratriu de Jesu-Crist, de Magdalena!

«Miréu allá! sota 'ls cimboris de sa tapahida y verda cabellera s'hi
allotja un horror sagrat: las fullas amagan los misteris en un piadós
estremiment; las brancas pareixen salteris; l'ánima llumena á la ma-
teria; los arbres parlan de Sant Maximi y de Sta. Magdalena; los au-
cells van refilant en l'ayre; allá baix, en los mateixos llochs sechs
floreixan los blauhets... (1) Y vosaltres... Mes no trevalladors; vosal-
tres vos abraçaréu sense tardar ni un minut més. No mes hi ha que
un Déu, y tots som germans! Veus' aquí lo gran Secret! Veus' aquí lo
gran Dever! M'ho tragueren de la boca. Conmosos se llansan per ban-
dadas los uns al si dels altres: de sople s'agafan com los grans de la
llamborda, bras dessobre y bras dessota: beuhen l'un després de l'
altre ab las carabassetas que en los bordons penjadas hi tenen y martxan
tot cantant. Omplan sas gorras y barrets de brots de marduix y sem-
previva; ab tristesa recullen als malaurats, morts en la brega.. Lo cant
al lluny del lluny se fa sentir. Aprés com un torrent que s'escola van
despareixent de cima en cima.

—Y no varen nomenarte llur cap, llur majoral, llur rey, llur papa?—
l'hi digué plé de despit lo Comte Severan.—No! ni papa, ni rey, ni
general!... Mes potser vinga un dia que la Provença y l'Aquitània me
nomenin lo Conqueridor d'Esterel-la! —Veyam, veyam, digueren las
cassadoras al galan, per Déu no 'ns deixis refredar!— Y llansant en l'
ayre una llarga y dolça mirada, com si estés esguardant una cosa
que l'hi agradés, lo jove aná seguint d'eixa manera:

J. ROCA Y ROCA.

Fi del cant vuité.

Si un llibre ahon se llixquera cada historia
Pogués ser el cor,
Publicaria el teu pera ta gloria
En lletres d'or.

Si el sentiment ocult, la melodia
Tinguera de la veu,
Bellini el seu compás ajustaria
Al tò del teu.

Si naixquerem en cuna mereixcoda,
No en cuna casual,
Baix d'un dosell series tú naixcoda;
Ton cor ú val.

Si el or, sols del que fan les bones obres
Estiguera en les mans,
Tú series riquísima, los pobres
Son tons jermans.

Si 'l candor y modestia hui reynaren
Ab son cetro de flors,
Entre les dones, reine et proclamaren
Els tendres cors.

Si sols el que 'u mereix aisi gotjara
Sempre sense desvel,
El núvol de la pena... ni tacara
Lo teu clar cel.

Mes l'home corromput per l'avaricia
Del poder y del or,
Els sentiments del ánima desquicia
Matánse 'l cor.

Per el or y el poder éll tot ú arrolla,
Ni fa cas de la sanc,
Y ab cult indigne, cego s'ajenolla
A un Déu de fanc.

Anjel del cor, pera la teüa pena
Así no ya consol,
Que ya l'home es posa als ulls una vena,
Ser cego vol.

Viure es patir; aixina t'aconorta,
Al mon á aixó venim;

(1) Blauhets. Flor boscana.

Tú vals mes qu'ell; com val la terra d'horta
Mes qu'el tarquim.

JASCINTO LABAILA.

Valencia.

PASSATEMPS.

Un senyor que acabava d'arribar d'América volgué obsequiar á
una familia amiga seva fent present á la mestressa d'un papagall que
ab molta gracia repetia tot quant oia dir. Doná la bestiola á un criat
pera que 'ls la portés, y al cap de poch dias los feu una visita.

—¿Què tal lo papagall? preguntá.

— Oh molt bè! sino que era un xich dur respongué la senyora.

Una nina rossa y romántica fins al extrem, caygué al riu y estigué á
punt de negarse; mes passá per atzar un llivertador que 's tirá á l'ay-
gua y la salvá. Tornada en si, lo primer que digué á sa familia fou
que no 's casaria ab altre que ab lo ser generós que l'havia salvada.

— ¡Impossible! digué 'l pare; aquest ser generós es un gos de Ter-
ranova.

A un comenador de Malta, molt avar, diguerenli sos patges que ja
no tenian camisa per mudarse. Lo comenador crida á son majordom
y li diu: — Escriu al masover—que semble canem; que 'l filen, que 'l
teixen, y que de la roba ne fassan camisas per aquests minyons.

Y, veyent que 'ls patges reyan:

— ¡Mira com riuen los traydors ara que tenen camisas! (digué 'l
comenador.)

Un noy que duya lo menjar á son pare que treballava la terra, sen-
tint l'olor que feya lo de dins del tupi, pensava: « ¡ Què deu esser bo!
¡ M'agradaria poderho tastar! » Mes enllá torná á pensarhi, y, per fi,
lo dimoni de la gola 'l vencé. « No mes ne menjaré un, deya, y lo pare
no 'u coneixerá. » Després de l'un, vingué l'altre, y aixis s'acabá
tots los sigrons « ¿ Com ho farás ara? » Y cercant una excusa, arribá
prop de son pare plorant amargament.

—¿ Què tens, noy? que tens?

— ¡ Qu'he de tenir? Qu'en aquella baixada he caygut, y tot se
m'ha vessat.... No he pogut aprofitar mes que lo such.

SENYOR DIRECTOR DEL «GAY SABER.»

Vich 24 de Octubre de 1868.

Fá ja alguns dias que estan obertas al públich las salas de la *exposi-
ció arqueologico-artística*, y si bé podia esperarse molt del patriótic
zel é intel·ligencia de la comissió organitzadora, totas las personas en-
tesas en materias de bellas arts que las han seguidas deuen con-
fessar, si volen ser franchs, que may haurian cregut que fos pos-
sible ab tan poch temps com ha tingut la dita comissió, formar
una col·lecció tan escullida de objectes artístichs. Figuran en lo
catàlech que la comissió ha publicat 656 objectes, y quasi se pót dir
que no n'hi ha cap entre 'ls exposats que no tinga son mérit es-
pecial.

Lo primer que 's véu al entrar á la primera sala, son 13 retrats, que
bé que no sigan sempre estimables per un valor intrínsech que sa exe-
cució incloga; á més de ser de personas il·lustres en l'istoria de Vich,
no es son aspecte tan desagradable als ulls del gust, que—parlant en
comú—no puguin estar á la fila dels demés objectes mes prehuats.

Altament succeheix al passar més endavant y topar ab los demés
quadros, en los que no n'hi sabem cap que no tinga alguna cosa que
'l recomani á la consideració del artista. Molts son los que atrauen
las miradas dels menys intel·ligents per sa perfecció exterior y gracia
en l'execució, com la delicadesa en los plechs dels ropatges en que hem
pogut observar un gust certament digne d'imitació y la felis naturalis-
tat y complet estudi de la fesomia humana que fan dels personatges
de molts quadros vertaderas obras mestras de perfecció en lo dibuix.
Per altra part, sens fér esment d'alguns escullits de mitologia d'un
mérit recomanable, que tampoch poden ser exclosos d'aquesta classe
d'exposicions, s'ha tingut l'acert de no admetri cap pintura d'aque-
llas tan agradosas als profans per la bellesa de formas ó colors, tan
dignas d'apreci por un dibuixant, com repugnants per qui sap estu-
diarlas ab bona estètica que estima sempre aquestas obras per lo que
despertan y complauehen al sentiment, y ensisan l'esperit que ha be-
gut en las fonts d'un rahonable espiritualisme.

Baixant ara á particularitats dech concretarme á citar alguns qua-
dros d'un mérit verament envejable. Lo que més sobresurt y con-
vida á passar al seu devant gran part de las horas que un destina á la

exposició, es un personatge que té a las mans un cap de mort, que pot ser molt bé un quadre de Rembrandt. Aquí, si que no pot ser indiferent ningú que tinga gota de cor; es una figura que un contempla y admira, sens deixarli apartar los ulls una ideya que 's fixa a l'ànima, tan bon punt se véu lo personatge que ab lo front arrugat y ab tristesa barrejada ab un grau de desesperació lluyta ab angúnies de mort, y s'encarna en qui ab atenció lo mira ab tota la feresa y severitat del pensament que viu en sos ulls y fasomia. No crech que pugui trobarse més veritat ab una figura, ni que pugui haverhi una expressió més terrible del pensament de la mort obrant sobre una imaginació atormentada per llargas horas de meditacions profundas.

Lo que més s'acosta al anterior es un S. Geroni que tal volta es de Ribera; y que també crida l'atenció desseguida per la sublimitat d'una ideya; en tota sa persona se veuen senyals evidents d'una forta penitència, y al primer cop d'ull se descobreix al habitant del desert que fins quasi pert la figura d'home per los rigors de sa vida y tota la exactitut ab que 's diu del sant que sentia tocar sempre a sas orelles la trompeta del judici. Per la expressió no 's véu en lo quadre de que parlo tot lo que de ferestech té lo de Rembrandt, y se compren tot d'una que aquest siga d'un sant y l'altre d'un filosof, més que per son vestit de cardenal.

Tan l'un com l'altre són obras d'un geni y bastarian ells per dar fama a la exposició. Inmediatament després hi dech posar un quadre de *Jesus mort*, del que penso poder dir, que significa exactament la mort del home Deu. Al fixarhi la vista apareixen intuitivament sobre la figura los senyals clars del repós sepulcral, més un sentiment de respecte que, ensemps inspira, adverteix que la mort no té ben segur son imperi sobre 'l finat que es capàs de arrebatari 'l ceptre.

No puch parlar ab tanta detenció dels altres pot ser menys estimables pero mereixen especial menció un Naixement de la escola de Lluch Giordano que apar reflectir la llum que la nit de Nadal il·lumina maravellosament los cims de la Judeya; un S. Pau de l'escola de Murillo que té molta expressió; un S. Vicens y un martiri de S. Esteve de Viladomat, lo primer y d'un seu dexeble lo segon; un frare orant, personificació de la vida mística; un hostaler representat ab bon coneixement del caràcter de son ofici y que a correspondre las altras figuras farien d'est quadre de la escola catalana la traducció més fidel de las costums de personas de nostra coneixensa; una Magdalena que abllágrimas de tendresa dona son cor a Deu al món; un quadret de pregarias a Roma que representa ab una bonica miniatura los detalls d'una professó; y per ser d'un vigatà y per la correcció de certas figuras, dos quadrets d'en Marian Colomer.

Passant ara a la secció de grabats, dech dir per ser imparcial que la col·lecció s'ha fet ab gust, que hi ha varietat, y que tots son notables. Las figuras reunixen a las qualitats que demana 'l dibuix la estètica que 'l bon gust admira. 'Ls parlaré d'un del judici final que no obstant de constar d'una multitud de figuras ben acabadas totas y resumir totas las escenas del últim dia del món, está concebut ab justa comprensió del assumpto, y distribuïdas sas parts segons las reglas de la claretat artistica; y de tres de festas flamencas per Teniers que respiran tota la alegria d'un aplech de aquelles terras y que estan portats ab tota la perfecció de detalls, frescura y naturalitat d'un quadre de costums. La pintura de paysatge té també un representant a la exposició; una posta de sol de tardor presentada ab tota la melancòlica y dolça poesia que aquest fet de la naturalesa té d'inspirar al cor.

Peró lo que més deu captivar l'atenció y lo que més gana fa venir de repetir las visitas són las pinturas sobre fusta. Comensant per ordre d'antiguitat; hi ha una taula bizantina molt antiga que ja pels seus capritxos é incorrecció en sa part de dibuix delas figuras, com per lo caràcter de son conjunt té un interès arqueològich que la iguala a pocas obras del gènere.

Abont emperó hi ha una riquesa amagada y una font abundosa d'inspiració es en las taulas gòticas que recorren tota la época de sa historia. Aquestas taulas tenen la particularitat de no atraure las miradas per la bellesa aparent de son exterior y de captivar la imaginació y 'l sentiment per la noblesa del fons preciós per la poesia que brolla. Se experimenta aixís, visitant l'exposició de Vich, al fixa 'ls ulls en las pinturas que avans revian la adoració dels fidels en las esglésias d'aquesta ciutat y sos entorns, injustament arraconadas avuy, y substituïdas, per més vergonya, per vertaderas pedras d'escàndol, a jutjar per l'efecte que m'han produhit sempre certs altars moderns. Los pintors d'aquella época sens los coneixements y estudis, de que tan presum l'ergull dels nostres, havian trobat lo secret de traslladar, al fer un sant, a la terra tota la beatitut que la Jesuralem celestial deu inclourer, y la sort, al voler pintar un sentiment, de ferlo sensible als ulls del ànima ab tot lo candor y puresa que sols lo cor pot definir y comprendre. ¡Oh! quina bellesa celestial m'encantava, mirant una santa Magdalena devallada del cel ab la puresa infantil d'una verge del Senyor! Quin dolor lo de las Marias acostantse unas ab altras per la forsa del sentiment, y tocantse sas resplandents coronas, característiques de l'epoca, com vincle de la caritat que enllassava las aspiracions de son esperit! Quin reculliment, quin ayre místich respiran los sants del antich altar de Sta. Clara, escarnits ara per las estàtuas de un altar aixecat segons las reglas de una arquitectura de mal gènere! Y si la valentia del pinzell volia dar un toch gno sàvia figurar un S. Pere que reflexa tota la autoritat del príncep dels apòstols? y li faltavan tintas per presentar per medi de figuras humanas ó bé tots los passos de la vida de un sant ó bé las variats jerarquias de la societat de la etat mitjana, ó cuidado y enginy per fer apareixer a un mateix quadre a santa Magdalena sempre la mateixa, sempre més celestial?—Ni 's fassicas de las impropietats que hi ha en aquestas taulas, ni de certs capritxos que fan riure als ignorants; pus que tothom sab que la época se nomenava bàrbara.

Los aficionats a la historia podrian venir també a la exposició de Vich, y ab l'antich altar de Balenyà, la taula de la predicació de S. Esteve, y principalment los passos de la vida de S. Martí del antich altar de S. Martí Sescorts, fàcilment reconstruir en son enteniment una

época ab tota la varietat de trajos de sas jerarquias, ab sos arreus de pau y guerra, y fins ab lo exquisit moblatge de sa llar.

Prop de las gòticas tenen també molta importancia las taulas del renaixement, veyentshi la major perfecció per que vá passant l'art ab alguns exemplars de mèrit com obras de pintura expressiva. Aquest art coneix ja més de prop los medis de sensibilisar sos objectes, y tot practicantho ab més experiencia dona a sa forma visible mes delicadesa y veritat.

La secció d'escultura no es de las més numerosas, si bé hi ha en ella algunas obras que no puch deixá d'esmentar. Figuran en la col·lecció un busto del emperador Cómodo, trobat en las excavacions de Nimes, executat ab tota la perfecció propia de la época clàssica romana; un S. Pere d'estil bisanti que fa veurer bé 'ls esforços del art per sortir de la rudesia primitiva; una verge del renaixement que pertanyia a la antiga església de la Rodona, una altra del primer periodo del gòtich treta de una capelleta de la plassa de la Pietat; sis estàtuas de fusta de la Catedral vella; lo davant del sepulcre del célebre canonge sagristà Bernat Despujol obra riquíssima d'escultura del sigle XV varios trossos del voltant del altar major de la Seu, que per la delicadesa de las fullas que hi són ciselladas y lo ben acabat de las testas que entremitj apareixen revela la mà d'un bon artista, ademés de dos sepulcres gòtichs, diferents estàtuas, rellèus, y capitells de tota mena de la etat mitjana.

Sens adonarmen m'he fet més llarch del que volia, passant los termes d'una correspondència, a la que tinch de posar punt sens haver parlat de interessantissims objectes dels que si a Deu plau lin daré compte un altre dia.

J. M.

NOVAS.

Lo escriptor català En Gayetà Vidal de Valenciano, ha dedicat a la Diputació provincial de Barcelona una obra escrita en català *Lo cam de la fortuna*.

Quan ja n'era escrit per un de nostres redactors lo article *Observacions sobre 'ls cants populars*; (qu' havem tingut de deixar pèl nombre que vé per donar cabuda a la Correspondencia de Vich) hem rebut un altre sobre 'l mateix tema fet per N. Andreu Vidal. Lo tractar aquest lo que en aquell y següents se tracta, nos privan del gust de publicarho com de tot grat ho hauriam fet, a no haverhi hagut aquesta casualitat.

Passan de quaranta las composicions en prosa y vers que enguany ha rebut lo editor Roca pèl *Calendari Català*, totas ellas degudas a las firmas mes acreditadas de nostres primers poetas y dels joves mes ventajosamente coneguts en la república de las llettras.

Aquests darrers dias han publicat los diaris de Barcelona una carta que Lord Talbot ha tramés al periódich anglès lo *Times*. En ella 's plany del esperit destructor que sempre y en particular avuy dia ha dominat en nostre pais. Se queixa de que en nom del progrés se tiren a terra edificis de gran preu artístich. Los mots que 'ns endressa no son molt honrosos y, tot passant llista dels que s'han fet malbé, acaba tement per la futura ruina de alguns altres, pèls quins casi 's pot dir que, no va estar molt acertada la mà del art, aixecantlos en terra Espanyola. Dintre pochi dias a la llista dels moniments que han desaparegut s'hi podrán afegir dos noms mes: la *Capella de S. Miquel y Junqueras*. Tots los diaris y alguns periódichs de Barcelona han alsat sa veu contra tal acte: mes peró ni d'ells, ni de molts esposicions demanant que no s'arruïnés, s'ha fet cas y abiat allí hont hi havia dos moniments de gran preu artístich hi deurém veure quatre parets estucadas de blanch. Així va 'l món!

Ja que tants noms de carrers s'han cambiat a Barcelona, se podria mudar també lo del que 's nomena *del Conde del Assalto* y posarli 'l que 'l poble sempre li ha donat, ço es, *Carrer nou de la Rambla*, tant mes quan, segons tradició, lo nom aquell es de ben trista memoria per naltres los catalans, sent una mala recordança de la per nosaltres malaventurada guerra de successió.

S'han presentat a l'Empresa del gran teatro del Liceo y contém véureles representadas abiat dos obras novas, *Los hereus* de Francesch Ubach y Vinyeta y l'*Antiquari* de Joseph Roca y Roca.

Per lo no firmat, lo secretari de la Redacció JOSEPH ROCA Y ROCA.

E. R.—JOAN ROCA Y BROS.

Estampa de EL PORVENIR, de la viuda de Bassas, a càrrech de J. Medina, carrer dels Tallers, núm. 51 y 53.—1868